IDUN

Julnummer

PER BECKMAN

PRIS 50 ÖRE

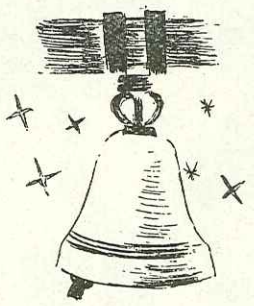

IDUNS JULNUMMER

1938

INNEHÅLL:

Biskop Torsten Bohlin, Elisabeth Högström-Löfberg, Elin Hök, komminister Arthur Jonsson, Gertrud Lilja: Vår julbön i år.

Ruth Hamrin-Thorell: Nu är det jul igen — i Sandviken.

Delsbostintan, Stig Järrel, Emma Meissner, Hjalmar Meissner, Einar Norman, Sara Reuterskiöld, Erik Wästberg, Hasse Z.: Å, minns Ni den första kärleken!

Dagmar Edqvist: Afrikanskt drama.

Barbro Alving, Annie Bergman, Ingeborg Björklund, Nils Bohman, Nils Ferlin, Eva Fröberg, Margareta von Konow, Arnold Ljungdal, Margit Palmær, Ida von Plomgren, Gunhild Tegen: Julgröt med rim.

Knut Bonde: Juveler.

Liz: Var ska vi fira jul?

Ragnar af Geijerstam: Ljusen i fönstren.

Stig Ahlgren, Anna Lenah Elgström: Vart gå vi, vad ha vi att hoppas?

Oscar Wieselgren: Kvinnan på scenen.

Gunilla Wettergren: Min Gösta Berling.

ÅsA: Vår julhälsning.

Hugo Swensson: Eldvattnet.

Beatrice Zade: En yrkeskvinna på 1800-talet.

Pearl S. Buck: Flyktingarna.

Märtha Grundell-Grünewald, Kaj Thelander m. fl: Om Ni hade en fästman . . .

Margit Muscat: Tommy och tomten.

Nya böcker, Julklappar förr och nu, Julgotter, tävlingar m. m.

Omslag och konstnärlig utstyrsel: *Per Beckman.*

IDUN

Grundad av FRITHIOF HELLBERG

N:r 50 (51:a årgången)

LÖRDAGEN DEN 10 DECEMBER 1938

Chefredaktör och ansv. utgivare

EVA NYBLOM

Bland allt det nya som kommit in av sportkläder, finns det plagg, som bli särskilt välkomna julklappar, t. ex.:

Sportjackor, som finnas i prislägen från 10: 50

Byxor och sportkjolar i välsittande modeller från 12: 50

★ Härovan en trevlig representant för det nya sportmodet hos Pub! Det är en skiddräkt av grön tweed med garnering av brunt och med kapuschong i grönt och brunt. Byxorna äro prydda med bruna revärer och jackan har en utomordentlig passform. Den eleganta dräkten — en utmärkt julklapp förresten — finns även i andra färger och kostar .... Kr. 58:—

PAUL U. BERGSTRÖMS A.-B.

NU ÄR DET JUL IGEN.

– I SANDVIKEN!

JULGRANARNA HAR TÄNTS UTANFÖR SANDVIKENS KYRKA. PRICE, FOTO.

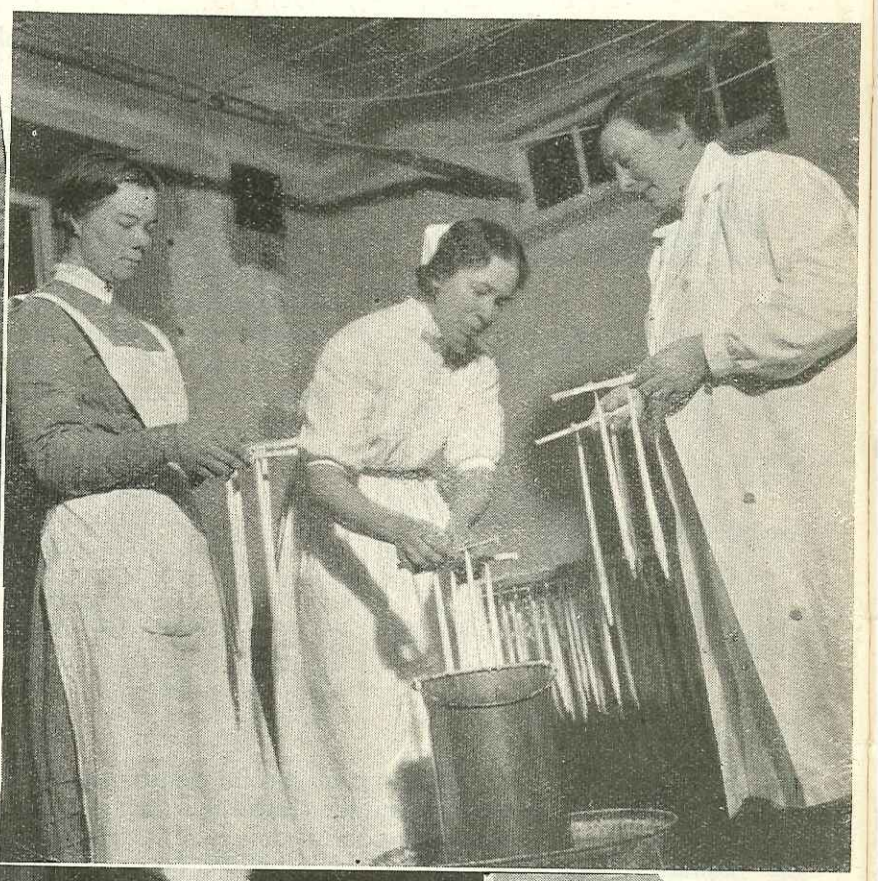

JULLJUSEN STÖPAS TILL ÅLDERDOMSHEMMETS GAMLA.

I KOMMINISTERGÅRDEN HOS PASTOR PER BOLINDER.

Den gamla goda julen trivs med den nya på det moderna järnbruket — chef, präst, arbetare, husmödrar och ungdomar mötas i juldans och arbete

... MINNS DU SÅ ROLIGA JULFESTER vi hade på Klubben, när vi var unga! Hur vi diktade bordsvisor och hur pojkarna kom in i vita kyparrockar med en trumslagarpojke i spetsen och serverade gröten... Minns du, hur vi for som tomtar i kolryssar under yrsnö, fullastade med matpaket, och delade ut för Ungdomens Röda kors. Minns du uppsittarkvällarna hemma i köket, när vi arbetade för julmässan. Tänk så roligt vi hade då...

Den moderna julen kommer också en gång att bliva gammal och god och då kommer kanske våra barn och ungdomar att sitta och berätta på detta sätt om sina julminnen. De som nu äro gamla nog att återkalla i sitt minne julottefärder med gnistrande rimfrost, julslakt och julkalasens långa ringlande dans tycker kanske, att minnen som dessa måste bli erbarmligt fattiga. Men varför skall man tycka det! Julfirandet måste ta sig andra former, eftersom hela vår livsföring är en annan. Är det inte då roligt att se, hur ungdomen ändå gör sitt bästa, lägger ner en otrolig möda och ett glatt och strålande arbete för att fira julen på sitt sätt i föreningar och klubbar, genom att göra basarer och hjälpa andra. Det är den nya tidens jul, kanske inte så romantisk som den gamla, men vacker och meningsfylld genom det gemensamma arbetet för andra.

Var skall man bättre få en inblick i den nya tidens sätt att fira jul mot en bakgrund av gamla tiders än i ett modernt industrisamhälle som Sandviken, känt i hela vårt land för att även i en ny tids industrialism ha räddat över mycket av patriarkalisk trivsel. Över Sandviken, samhället i Gästrikland, som är byggt på så gott som ett

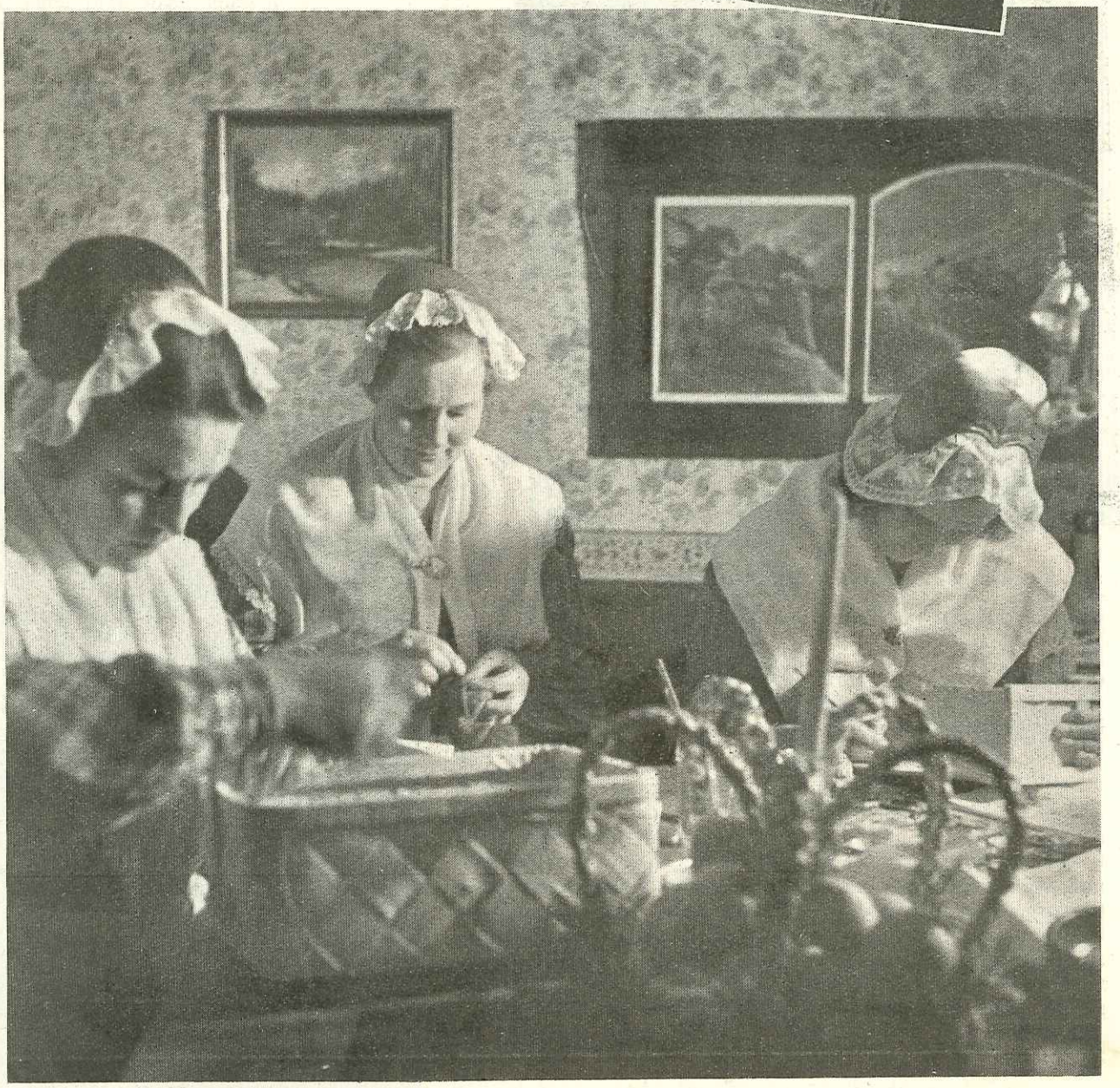

EN SYMBOL FÖR JULEN VID JÄRNBRUKET — FRÖKEN SIGRID TÄNDER LJUSEN I SIN 7-ARMADE STÅLSTAKE, ETT MÄSTERSTYCKE AV DE GAMLA SMEDERNA. — FRUARNA LINDBLOM, NORDSTRÖM OCH KORAEN ARBETAR TILL SIN STORA JULMÄSSA. SANDELS, FOTO.

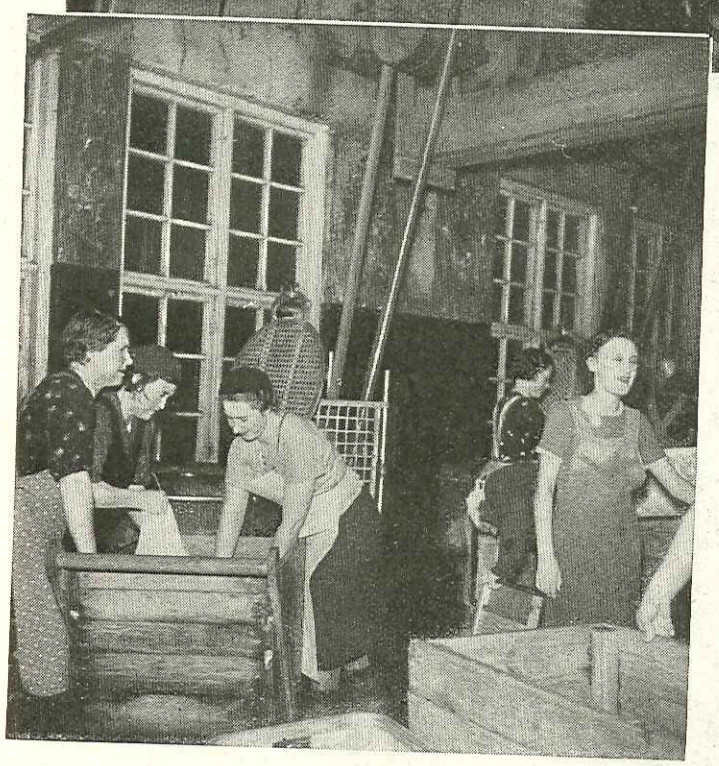

FRU ANNA FRISK HALLER PÅ MED JULBAKET I SITT PRYDLIGA KÖK. — I SANDVIKENS TVÄTTINRÄTTNING BYKAR VAR OCH EN SIN JULTVÄTT. SANDELS, FOTO.

enda stort företag, järnbruket, har alltid lyst ordet samarbete — samarbete mellan ledning och arbetare, mellan bruk och kommun, mellan klubbar och föreningar.

Nu är det jul igen i Sandviken!

Det julas på affärsgatorna där transparangerna från förra året plockas fram och får en ny fräschör, det julas vid bruksgatan i vars små prydliga hem sirapen till pepparkaksdegen kokas upp eller jultvätten plockas till för att mot en billig penning tvättas i samhällets stora gemensamma tvättinrättning, där 60 sandviksfruar bykte i svett och ånga, det julas i prästgården och komministergården, det julas hos »fröken Sigrid» och i socialdemokratiska ungdomsklubben »Facklan». Alla har gamla traditioner att bevara eller nya att skapa. En del är bara årsgamla, andra går tillbaka till gamle konsulns tid.

I den röda gamla gården, där Sandvikens »fröken Sigrid» bor, idkar traditionens hustomte ett livligt umgänge med sin moderna julkollega och vad var naturligare än att vi först och främst gjorde dem ett besök. Fröken Sigrid Göransson är gamle konsulns barnbarn och den nuvarande disponentens syster samt en mycket framstående medlem i det stora förbundet för främjande av andligt och materiellt välstånd i Sandviken — om man får använda ett självgjort uttryck för hennes storartade insatser i Sandvikens samhälle och det göranssonska företaget. Hon vet lika bra hur det gick till förr i världen som hon vet, vad ungdomen har och behöver nu. Hennes stora slagbord är som gjort för att samlas kring med glanspapper och halm och ulltottar och när fröken Sigrid tänder ljusen i sin ståtliga 7-armade stake av kallrört stål, som en gång har vridits av gamla mästersmeder vid Sandvikens bruk — då har man funnit julsymbolen för Sandviken!

Att hitta Åsgården, fröken Göranssons hem, fyllt av glada människor, äldre och yngre, förenade i ett gemensamt arbete är säkert inget ovanligt — nyckeln till hennes port hänger ju utanför dörren, så det är bara för den som vill dra sitt strå till stacken för en god sak att låsa upp och stiga in. När Idun kommer i det vällovliga syftet att berätta om julen vid ett modernt bruk, så bänkas vi också gästfritt i kretsen av vänner kring »fröken Sigrid». Det är så mycket intressantare att betrakta vår egen jul, om det sker mot en bakgrund av forna högtider och därför ber vi fröken Göransson berätta litet om gamla bruksjular.

— Jag minns bara dunkelt farmors jular här på bruket, säger fröken Göransson. Men jag har ju hört berättas, att hon samlade alla bruksbarnen på ett litet värdshus, höll julfest för dem och gav alla julklappar. Det gick ju för sig eftersom de inte var så många då — 20—30 stycken barn bara. Julklapparna måste också dragas in, när bruket och barnskaran växte, och på slutet av 1870-talet minns jag från farmors julfester 2 stora julgranar och glada barn i ringlekar kring dem. På annandagjul var det alltid juldans för de äldre, för både tjänstemän och arbetare förstås. Alla skulle vara med. Så småningom fick vi en förening vid bruket, som övertog förberedelserna till juldanserna. Den hette »Nytta och nöje» och deras julbaler levde kvar ända till 1920. Musiken var billig på den tiden! Den kostade visst 10 kr. för hela orkestern hela kvällen.

Vad vi alla mest kommer ihåg av vår barndoms jular är trots fest och julklappar kanske ändå julottan och julbönen. För fröken Göransson ligger det särskilt nära till hands att komma ihåg julbönen i den gamla brukskyrkan. Det var nämligen inte sed i Gästrikland att hålla julbön på julafton, men fröken Sigrids mor tog initiativet till julbönen i den lilla kyrkan. Först var det kanske bara »patron och frun» och alla barnen som på julaftonen tågade upp i kyrkan, men nu är den alltid fullsatt.

(Forts. sid. 46.)

"VAR HÄLSAD SKÖNA MORGONSTUND" — JULOTTA I SANDVIKENS KYRKA. PRICE, FOTO.

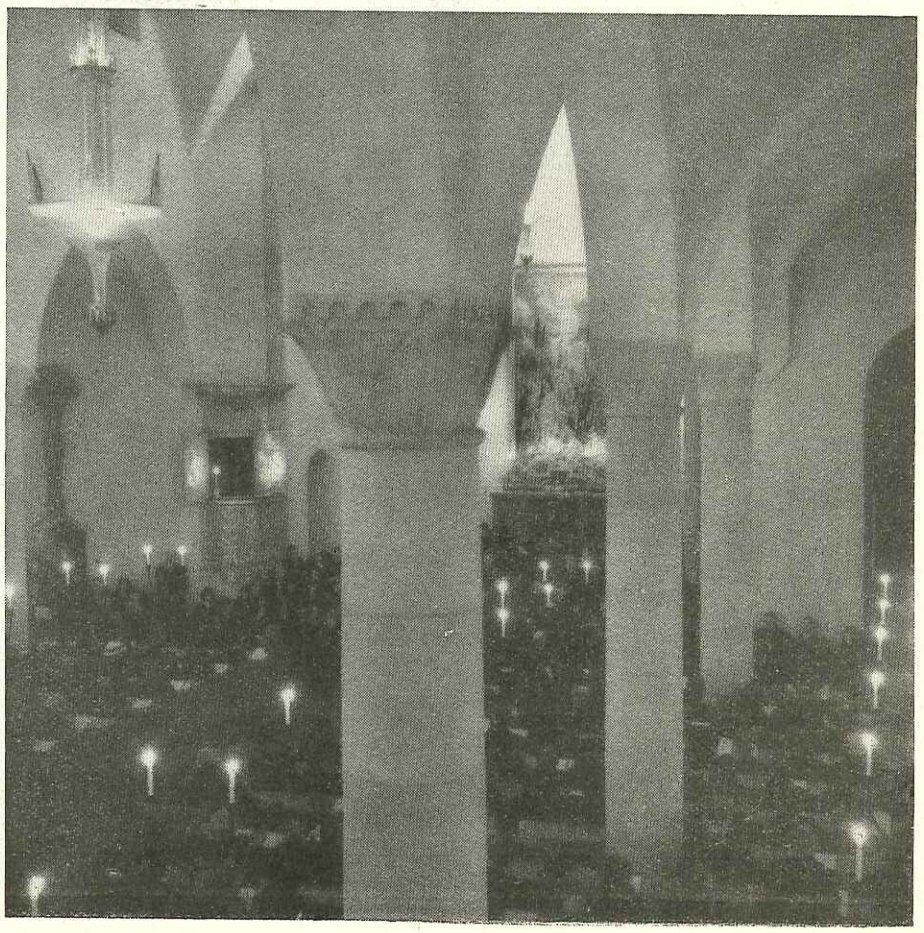

Widerströms försorg ensam av alla skolformer haft en sådan undervisning.

Här är inte platsen att ingå på detaljer av boken, men den kan rekommenderas inte bara åt kvinnliga uppfostrare, utan även åt deras elever från 14 års ålder. Kom ihåg, att de äldre ofta ha benägenhet att underskatta sina barns brådmogenhet i dylika ting, därför att de inte kunna fatta vilka grumliga källor ungdomen härvidlag är hänvisad till.

Om en sådan bok som denna funnits i slutet av förra århundradet, skulle åtskilligt lidande varit dåtidens ungdom besparad. Nu kan man endast önska, att den måste få så vidsträckt spridning som möjligt till bekräftelse av det gamla ordet om *Sanningen som gör oss fria.*

Lydia Wahlström.

Nu är det jul igen

(Forts. fr. sid. 18.)

Men till julottan var kyrkan sedan gammalt alltid fylld av folk och när det var kallt ute och dörrarna stod öppna låg imman som en sky kring pastorn uppe på predikstolen över altaret. Den Göranssonska familjen hade sin bänk längst fram och det var därför nödvändigt att gå in från ett särskilt håll. Det var inte barnen Göransson särskilt glada åt, man var inte alls trakterad av att bli skild så där från de andra barnen vid bruket.

Sedan vidtog julkalasens långa rad, man måste ju äta upp den halva ko och de två grisar, som mor och farmor och alla jungfrurna gjort korv och sylta och pastej av. Det var naturligtvis en strålande tid för barnen när denna förvandling skedde i det stora köket. För de äldre var det inte mindre roligt. Till gamla konsulinnans förtret anskaffade emellertid hennes mera modernt anlagda sondotter en korvstoppningsmaskin och därmed tyckte farmor att stämningen försvann. Inte kan man berätta sagor och sjunga visor vid ett sådant otyg, de måste ackompanjeras av det trevliga kluckandet av korvsmeten som stoppas i korvhornet.

I vartenda arbetarhem vid bruket hade man också den tiden sin julgris att slakta. Jag tror faktiskt, att det är mitt ihärdigaste julminne, berättar fröken Göransson vidare, när slaktaren kom en svart novembermorgon och gick från stuga till stuga, fångade in stackars nasse och stack honom. Hela bruket genljöd av grisskrik. Grisarna vårdades ömt under hela året och det var förresten inte lönt annat, för farfar brukade inspektera deras välbefinnande. För säkerhets skull stack han käppbrodden i stigolvet för att få ordentligt bevis för om grisen hade det rent och snyggt.

Det vore inte så gott för gamle konsul Göransson att förstå, att hur fina sandvikensgrisarna än hölls, så skulle det snart komma en tid, då inte den näpnaste nasse tolererades inom hans områden. Nu köper varenda husmor sin korv och skinka hos slaktaren eller kooperativa — nej, det finns en som slipper! Det är hon som vinner högsta vinsten i Husmodersföreningens tombola vid julmässan varje jul. Den vinsten är nämligen en julgris, skänkt av ordföranden, fröken Göransson, och symboliserad av en stor skär, men ritad gris. Glädjen att få se nasse med rött band om halsen på arenan har nämligen ännu inte beskärts julmässans besökare.

Julmässan är förresten ett tidigt och uppskattat inslag i det moderna Sandvikens julfirande. Ivern och arbetsglädjen för den delar »moster Sigrid» i hög grad med sina yngre släktingar, de unga fruarna Koraen, gifta med två dottersöner till gamle patron Göransson. Vilka hurtiga och trevliga representanter för den nya tidens kvinna! Hon som har tid, vilja och intresse att gripa in på många områden, alltid lika vänlig och glad att få hjälpa till, fast hon har eget hem att sköta.

För julmässan har husmödrarna haft en bråd tid i Sandviken. Och hade inte alla ungdomarna fått hjälp av de äldre fruarna till brukets tjänstemän och arbetare så hade man väl heller inte fått mängder av jultomtar, docksängar, halmstakar och julstjärnor att sälja. Och alltså inte heller pengar för det kommande årets behov. Till och med i det välordnade Sandviken finns många hål att stoppa i. Där har husmodersföreningen länge avlönat en hemsyster för en del av pengarna. Sedan hemsystern övertagits av kommunen håller man nu på att hitta på nya områden att plöja. En storbarnkammare och frisängar står bland annat på önskelistan.

— Vi har förresten så roligt, när vi arbetar, så det kan ingen tro, säger unga fru Koraen. Tio kvällar har vi samlats i mitt hem och arbetat duktigt. Gästerna tar med sig bullar och kokar själva kaffet i köket. Att vi yngre orkar och hinner med är väl inte så besynnerligt, men tänk på mina vänner här vid arbetsbordet, som har stora hem och många barn. Fru Nordström har 7 barn hon!

Vi har också Ungdomens Röda kors att arbeta med. (I Sandviken säger aldrig någon »jag» utan alltid »vi» när det gäller att arbeta!) För en del pengar som vi disponerar över skall vi köpa matvaror, kaffe, ost, ljus och sådant. De som varit flitigast att arbeta under året får nöjet att dela ut matpaketen till 10 familjer dagarna strax före jul. Ni kan inte tro en sådan rolig resa det är — det hade dom ändå inte förr i världen! Åtminstone fick de inte arbeta gemensamt på samma sätt som vi. Förra året hade vi snö till jul och for i kolryssar, utklädda som tomtar. Nu väntar vi bara på snön, annars får vi väl ta lastbil.

— — —

Det julas överallt i Sandviken — för de sjuka, de gamla, de små. På alla håll anordnas julfester och ve den diakonissa eller prästfru, som råkat glömma någon liten gumma till hennes speciella julhögtid! Alla festerna är roliga och uppskattade, men kanske man vågar säga, att julfesten på ålderdomshemmet fått något särskilt av tradition över sig. Dit samlas en gång på julen hela fattigvårdsstyrelsen med familjer släkten Göransson med disponenten och frun i spetsen, prästerna och många andra för att fira julen med Sandvikens gamla. Där finns fortfarande flera som inte skulle begära bättre än att få sitta dag efter dag och berätta om gamle konsulns tid och julfesten är nog årets största glädjeämne för dem. Då går också långdansen med gamla och unga genom ålderdomshemmets julsmyckade korridorer.

Till denna fest liksom i övrigt till julen på ålderdomshemmet har föreståndarinnan och sköterskorna en dryg tid. 275 ljus har stöpts i hemmets källare och alla pensionärerna ska inte bara ha julhögar utan också julklappar med vers på. Annars är det inte som det skall vara. En skjorta är i och för sig bra men betydligt roligare för bagare Andersson att gå i julklapp, om han först får stava sig igenom:

»Agare, bagare, kejsare, kung
Tag på dig skjortan och känn dig lugn!»

Även om Sandviken har 15,000 innevånare, varav 5,000 är anställda i bolaget, så undrar man ett ögonblick varifrån alla organisationer får folk till sina julfester! Så måna som de är. På Valhalla och Godtemplarlogen, hos Järn- och Metall, hos ungdomsklubben Facklan, hos söndagsskolebarn, församlingskrets och scouter, ja på varenda lokal och inom varenda förening firas julen på traditionellt sätt. Var och en har fått sin lilla ritual, som knappast ändras med åren. Kanske man gjort dekorationerna litet mer svenska och moderna än de för en tid sedan voro, men det hänger då rakt inte på dem, om julglädjen stiger. Det bär en liten gumma vittnesbörd om. På en av dessa Sandvikens många julfester klappade hon fröken Göransson på handen och sa saligt och stillsamt med en blick upp mot några anskrämliga pappersgirlanger, som fått sitta kvar efter en karneval kvällen innan: »det är väl ända som i himlen!»

Det är först om alla glatt drar sitt strå till stacken, som julen kan på detta sätt skimra in till alla fattiga, gamla och sjuka. Men några måste stå i centrum och bredvid sin centrala andliga uppgift även hålla trådarna till det mera materiella julfirandet i sina händer. Det gör på i hög grad ett håll Sandvikens präster, diakonissor, församlingssystrar och socialarbetare. Det julas främst i Sandvikens vackra kyrka, där för första gången i år den lilla julkrubban, utförd av konstnären Torhamn skall tändas. Det strålar av ljus i alla stugfönster och julgranar stå tända överallt i samhället, när julbönen och julottan firas. För kyrkoherden och hans komministrar är det naturligtvis en särskild bråd tid. När bönen och ottan i kyrkan är slut måste man fara vidare med sångare och musikanter till de gamla och sjuka på sanatoriet, ålderdomshemmet eller sjukstugan.

Överallt vill man ha pastorn med vid julfirandet och Sandviken hade inte den verkligt demokratiska och tidsenliga mentalitet det har, om inte där funnes en socialdemokratisk ungdomsklubb, som också ville ha pastorn på sin julfest samt präster som också kom och trivdes.

— Kanske, att jag tvekade ett ögonblick, säger pastor Per Bolinder, som är en av Sandvikens komministrar och genom sitt bildningsarbete lärt känna allt vad samhället har av vakna och duktiga ungdomar, när de socialdemokratiska ungdomsklubbisterna kom och bad mig att jag skulle komma till dem juldagens kväll, då »Facklan» skulle ha sin julfest. Inte för min egen skull, men kanske det fanns de som inte ansåg det lämpligt att juldagens kväll ägnades åt julfesten. Jag gick i alla fall och jag minns den kvällen med glädje. Vilken stämning var det inte, när »Stilla natt, heliga natt», ljöd i salen och hur verkligt stiligt uppförde sig inte de 400 ungdomarna hela kvällen.

En dag under julen är också kyrkans tjänares egen kväll på ett alldeles speciellt sätt. På nyårsdagen samlar församlingens kyrkoherde Pontén och hans fru alla sina medarbetare i sitt hem för att tacka för gånget år och hälsa ett nytt.

Till sist julas det också i de små prästbarnens barnkammare, även om det ofta blir lite sent. Ty far har så mycket att göra, att han inte kommer hem förrän klockan 10 på julaftons kväll, suckar lilla Görel Bolinder. — Men söta barn, vad du överdriver, säger far själv, och skrattar åt sin lilla 3-åring, som inte kan skilja på klockslagen än, men som av bitter erfarenhet vet, att inne i familjekretsen i prästgården, där julas det så sent, så sent — åtminstone för ivriga småttingar.

Ruth Hamrin-Thorell.

Endast 1.25 för ½ kg. god, närande IDEAL-cacao.

Av utsökt högklassiga cacaobönor framställes den näringsrika och verkligt välsmakande Ideal-cacaon. En närande, god dryck för gammal och ung. Alla som smakat den ha blivit förtjusta. Köp även Ni hem ett paket redan i dag – provsmaka och döm själv. Finnes även i ¼ kg. till 65 öre pr pkt.

BRÖDERNA KANOLD A.-B. · GÖTEBORG

Svaghet? Dålig aptit?

Ett av de mest stärkande och aptitgivande av alla moderna organiska järnpreparat är

FERROL

Synnerligen lättsmält, fördrages väl även av en ömtålig mage. Tages på grund av sin angenäma smak lätt av såväl barn som vuxna.

Finnes å alla apotek.